

A forenzikus tudomány európaizálódásának kezdő lépései

Czebe András

*Doktorandusz, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
Email: drczebeandras@gmail.com*

Bevezető gondolatok

A nemzeti határokon túlmutató bűnözés globalizálódása napjaink meghatározó problémáját képezi. E jelenség szükségképpen megkívánja az Európai Unió tagállamainak nemzetközi összefogását a bűnügyi együttműködés és a bűnüldözés területén. A tagállamoknak azonban meg kell növelniük az egyes bizonyítási cselekmények kölcsönös elismerésébe vetett bizalmukat, amelyre megoldást jelenthet egy egységes forenzikus térség kialakítása. Mivel a bizonyítási eljárások szupranacionális összehangolása érzékenyen érintheti a büntetőeljárás garanciák rendszerét, ezért e folyamat végrehajtásának célzottan, szabályozottan és tervszerűen kell történnie.¹ Ennek érdekében az Európai Unió Tanácsa 2011. december 13-14-én Brüsszelben határozatot hozott, amelyben rögzítette következtetéseit az „*Európai Forenzikus Tudomány 2020*” elképzeléséről, és azon belül egy európai forenzikus térség létrehozásáról és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről (a továbbiakban: EFSA20).

1. A forenzikus tudomány, mint az európai bűnüldözés tartópillére

„*A XXI. században már nincs kétség afelől, hogy a bűnelkövetések régen átnyúltak az országhatárokon, de még a kontinenseken is.*”² Ezért a globalizált bűnözéssel szemben (pénzmosás, korrupció, terrorizmus, stb.) a bűnüldözésnek is globalizálnak kell lennie. E „*mögöttes, üldöző cselekvési kikényszerítettségnek*”³ pedig az államok nemzetközi összefogásán kell alapulnia.

Az európai bűnözés elleni küzdelem lehetséges eszközei közül „*napjaink slágertémájának számít a büntetőjog európaizálódásáról beszélni.*”⁴ E folyamatnak azonban lényeges gátját képezi, a büntetőjog által reprezentált állami szuverenitás, ugyanis a tagállamok egyfajta szuverenitásdeficitként értékelhetik a büntető joghatóságukba történő beavatkozást. Emellett a büntető anyagi jogharmonizáció nem kerülheti meg az eljárási jog korrekcióját – így pl. a bizonyítási eszközök konvergálhatóságát – valamint a tagállamok között fennálló bizalmatlanság kérdéskörét sem.⁵ Következésképp a büntetőjog európaizálódása „*még nem mutat tisztán, élesen kirajzolódó jövőképet, inkább úgy fogalmazhatunk, hogy a büntetőjogi tartópillérek homályos kontúrjai észlelhetők.*”⁶

¹ Kovács Gábor: Gondolatok az Európai Forenzikus Tudomány 2020 elképzeléséről, in: Patyi András-Lapsánszky András (szerk.): *Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben. Ünnepi kötet Verebéli Imre 70. születésnapja tiszteletére*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014. 335.

² Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika XXI. századi világtendenciái. *Belügyi Szemle*, 61. évf. (2013) 10. sz., 29.

³ Uo. 29.

⁴ Köhalmi László: Európai biztonság avagy az egységes európai büntetőjog víziója, in: Gaál Gyula-Hautzinger Zoltán (szerk.): *A rendészettudomány határkönyvei „Tanulmányok a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények első évtizedeiből”*, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012. 257.

⁵ Uo. 271.

⁶ Uo. 272.

Ilyen tartópillérnek tekinthető a „*hatékony és szakszerű bűnüldözés tudománya*”,⁷ a forenzikus tudomány is, amelyet jelen tanulmány keretében – a kontinentális jogrendszerben használatos – kriminalisztika fogalmával azonosítunk.

A forenzikus tudomány bűnüldözésben betöltött szerepének a megerősítésére legelőször az Amerikai Egyesült Államokban került sor.⁸ A Nemzeti Tudományos Akadémia (*National Academy of Sciences*) ugyanis az Egyesült Államok Kongresszusának a megbízásából – 2009. évi jelentésében⁹ – felhívta a világ bűnügyi tudományos közösségének a figyelmét a forenzikus tudományterület revíziójának indokoltságára. Tudniillik a hibás, elnagyolt, vagy túlzó szakértői megállapítások, a megfelelő tudományos alap és a minőségbiztosítás hiánya, továbbá az alkalmazott módszerek és eljárások differenciáltsága mind-mind hozzájárulnak a téves ítéletek növekvő tendenciájához.¹⁰ A forenzikus tudomány, tehát megérett arra, hogy „*kritikus vizsgálatnak vessék alá, illetve megfelelő cselekvési programot állítsanak össze a problémák megoldására.*”¹¹ Így a strukturális reform részeként egy független nemzeti szervezetnek – a Forenzikus Tudományok Országos Intézetének (*National Institute of Forensic Sciences*) – a felállítására került sor, amelynek feladatköre többek között a bűnügyi szakértői diszciplínák támogatására és fejlesztésére, az eljárások standardizálására, a laboratóriumok akkreditációjára, a szakértők minősítésére, a kutatás és fejlesztés segítésére, valamint az anyagi eszközök igazságosabb elosztására lett kalibrálva.¹²

Mint ahogy a forenzikus vizsgálatok megbízhatósága „*a határokon átnyúló bűnözés felderítésének is alapvető feltétele, szükségessé vált a tanulságok levonása az Európai Unió számára.*”¹³ Így azokra a kihívásokra, amelyek elé a bűnözés állítja az európai társadalmakat, koherens, átfogó és eredményes módon kell választ adni, és a forenzikus tudományok döntő szerepet tölthetnek be a tudományosan megalapozott, pártatlan és objektív információnyújtás jelentette cél elérésében.¹⁴ Következésképp az Európai Unió Tanácsa – hivatkozott határozatában – 2020-ra egy olyan európai forenzikus tudományos térség létrehozását tűzte ki célul, amelyben a forenzikus adatok (így a DNS-profilok, a daktiloszkópiái és más biometrikus adatok) gyűjtésével, feldolgozásával, felhasználásával és átadásával kapcsolatos rutineljárások egyenértékű minimumszabványok alapján zajlanak majd; és amelyben az igazságügyi szakértők az e szabványok végrehajtására vonatkozó közös megközelítés alapján végzik munkájukat, amely ösztönzi a köztük és a büntető igazságszolgáltatási rendszer közötti szorosabb együttműködést.¹⁵ Ily módon a büntetőeljárás során az egyes államokban beszerzett – személyi és tárgyi – bizonyítási eszközök az Európai Unió valamennyi tagállamában bizonyítékként lesznek felhasználhatók.¹⁶

⁷ Tremmel Flórián-Fenyvesi Csaba-Herke Csongor: *Kriminalisztika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009. 35.

⁸ Bilevičiūtė-Kurapka-Matuilenė-Stankevičiūtė: The Conception of Implementation of Vision for European Forensic Science 2020 in Lithuania, in: *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Social, Education, Economics and Management Engineering*, Vol. 8 (2014) No. 6, 1882.

⁹ *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*, 2009. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/228091.pdf> (2015. február 27.).

¹⁰ Ld.: *Statement on Brandon Mayfield Case*, 2004. <http://www.fbi.gov/news/pressrel/press-releases/statement-on-brandon-mayfield-case> (2015. február 27.).

¹¹ Kármán Gabriella: A krimináltechnika és az igazságügyi szakértői diszciplínák fejlődéstörténetének legújabb kori eseményei, in: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 49. köt., 2012. 75.

¹² Uo. 77.

¹³ Grósz Tamás: Kezdeti lépések egy európai forenzikus tudományos térség létrehozása felé. *Belügyi Szemle*, 60. évf. (2012) 10. sz., 28.

¹⁴ Tervezet – A Tanács következtetései az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzeléséről, és azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről, 17537/11, Brüsszel, 2011.11.1.

¹⁵ Uo. 4.

¹⁶ Kovács: *i. m.* 336.

A forenzikus tudományok „nemzetközi egységben való koordinálása”¹⁷ tehát reális célkitűzés Európán belül és kívül is. Jelen tanulmány keretében viszont a forenzikus tudomány európaizálódásának kezdő lépéseire fókuszálunk, amely hasznosnak bizonyulhat a magyar jogalkalmazók és a hazai kriminalisták számára egyaránt.

2. Az Európai Unió Tanácsának elképzelése egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról

2.1. Az elképzelés gyökerei

Az Amszterdami Szerződés megkötésével az Európai Unió új célkitűzése a szabadság, a biztonság és az igazságosság övezetének fokozatos megteremtése lett. Az 1999 októberében tartott tamperei Európai Tanács e célkitűzést az Unió politikai programjának első pontjává léptette elő, amelyre ambiciózus cselekvési programot dolgozott ki. Ez a cselekvési program részletesen meghatározta a politikai iránymutatásokat, valamint a konkrét célok megvalósításának ütemtervét, amelyben már hangsúlyt kapott a tagállamok közötti információcsere fontossága.¹⁸ E folyamat azonban a Hágai Program után kapott lendületet.

Az Európai Unió Tanácsa a 2005 és 2009 közötti időszakra szóló Hágai Programban célul tűzte ki a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló uniós térség fenntartását, amelyben prioritást élvező stratégiai célkitűzésként jelent meg a tagállamok közötti bűnüldözést szolgáló információcsere javításának a szükségessége. E szerint, ha „egy tagállam eljáró hatósága tagjának a feladatai végrehajtásához információra van szüksége, a kérvényezett célra megkaphatja az információt birtokló másik tagállamtól.”¹⁹ A hozzáférés elvének érvényesítését azonban olyan szigorú kritériumokhoz kötötték, mint az alapeljárás jogszerűségéhez, az adat sérthetlenségéhez, az adatkezelés titkosságához, a hozzáférés és a technikai szabályok egységes alkalmazásához, az adatvédelem ellenőrzéséhez, valamint az érintett személyes adatok védelméhez.²⁰

A Tanácstól kapott felhatalmazás alapján az Európai Közösségek Bizottsága 2005. évi közleményében²¹ ismertette elképzeléseit a hozzáférés elvének végrehajtására vonatkozóan. Így többek között megfogalmazta a „DNS- és ujjnyomat-adatbázisok kölcsönösség alapján történő használatáról szóló, valamint a bűnügyi laboratóriumok minőségi szabványainak harmonizálására vonatkozó javaslatait, amelyeket utóbb a tanács és a bizottság cselekvési terve is megerősített.”²²

Hosszas előkészítő folyamat eredményeként a Tanács 2006. december 18-án elfogadta a 2006/960/IB kerethatározatot,²³ amelyben egyrészt a bűnügyiinformáció-csere formátumának standardizálására, másrészt a megkeresések teljesítési határidejének lerövidítésére került sor. Ezen túlmenően alapelvként került rögzítésre a nemzeti elbánás elve, amelynek értelmében „a

¹⁷ Fenyvesi: *i. m.* 7.

¹⁸ A Bizottság közleménye az Európai Tanácsnak és a Parlamentnek. A szabadság, biztonság és igazságosság övezete: a tamperei program mérlege és az új iránymutatások, COM(2004) 401, Brüsszel, 2004. június 2.

¹⁹ Grósz: *i. m.* 28.

²⁰ Uo.

²¹ A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. A Hágai Program: Tíz prioritás a következő öt évre. Partnerség Európának a szabadság, biztonság és jog területén való megújulásért, COM(2005) 184, Brüsszel, 2005. május 10.

²² Grósz: *i. m.* 28.

²³ A Tanács 2006/960/IB kerethatározata az Európai Unió tagállamainak bűnüldöző hatóságai közötti, információ és bűnüldözés operatív információ cseréjének leegyszerűsítéséről, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2006. december 29.

*másik tagállam bűnüldöző szerve számára sem lehet szigorúbb feltételeket szabni az információcsere során, mint ha arra országon belül kerülne sor.*²⁴

Fontos uniós vívmányként említjük továbbá a 2005. május 27-én létrejött *Prümi Szerződést*, amelyben a tagállamok olyan – DNS-profilokat, daktiloszkópiai adatokat és bizonyos nemzeti gépjármű-nyilvántartási adatokat rögzítő – adatbázisok létrehozására vállaltak kötelezettséget, amelyekhez jogszerű megkeresés esetén engedélyezniük kell az automatizált hozzáférést. Az együttműködés kiterjesztésének feltételeit a Tanács 2008/615/IB határozata²⁵ tette lehetővé, amely „*deklarálta a Prümi Szerződés főbb rendelkezésein alapuló és az információcsere javítására irányuló rendelkezéseket.*”²⁶ E határozat végrehajtásához szükséges adminisztratív és technikai rendelkezéseket pedig a Tanács 2008/616/IB határozata²⁷ állapította meg. E körben a tagállamokat arra kötelezi, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket a többi tagállam számára hozzáférhetővé tett vagy összehasonlítás céljából átadott DNS-profilok sértetlenségének szavatolása érdekében, valamint annak biztosítására, hogy ezen intézkedések megfeleljenek olyan nemzetközi szabványoknak, mint pl. az ISO 17025.²⁸

Mindezek mellett – témánk szempontjából – kiemelkedő jelentőséget tulajdonítunk a Tanács 2009/905/IB kerethatározatának is,²⁹ amely egy harmonizációs folyamat részeként biztosítja, hogy „*a valamely tagállam akkreditált igazságügyi szakértői által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményét*”³⁰ a bűncselekmények megelőzéséért, kivizsgálásáért és az eljárás alá vonásáért felelős hatóságok „*egyenértékűnek ismerjék el a bármely más tagállamban az ISO17025 szabványnak megfelelően akkreditált igazságügyi szakértők által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményével.*”³¹ E kerethatározat voltaképpen egy olyan világszínvonalú forenzikus infrastruktúra létrehozását célozza, amely alkalmas a különböző jogi és nem jogi intézkedésekkel összefüggő határokon átnyúló együttműködés támogatására, és egységesen magas minőségi színvonalat biztosít a forenzikus tudományokban.³²

A hivatkozott ISO17025 szabvány azon globális standardoknak az összessége, amelyet kifejezetten a laboratóriumok részére alkottak, és amely a teljes szakértői tevékenységre vonatkozóan – így az ügy beérkezésétől a szakvélemény kiadásáig – állapít meg szervezeti és műszaki követelményeket. „*A szervezeti rész alapvetően az intézmény ellenőrzött irányításához szükséges aktivitást; a műszaki rész a személyzettel, a környezeti feltételekkel, az alkalmazott módszerekkel kapcsolatos teendőket stb. szabályozza.*”³³ A minőséget tanúsító akkreditáció pedig egy olyan külső felülvizsgálatnak tekinthető, amelyet – a hivatkozott kerethatározat preambulumaának megfelelően – a nemzeti akkreditáló testület végez. E

²⁴ Fazekas Judit: Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban a Hágai Programtól a Stockholmi Programig, in: Vókó: *i. m.* 32.

²⁵ A Tanács 2008/615/IB határozata a különösen a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2008. augusztus 6.

²⁶ Grósz: *i. m.* 29.

²⁷ A Tanács 2008/616/IB határozata a különösen a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről szóló 2008/615/IB határozat végrehajtásáról, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2008. augusztus 6.

²⁸ Vizsgáló- és kalibráló laboratóriumok felkészültségének általános követelményei (ISO/IEC 17025:2005)

²⁹ A Tanács 2009/905/IB kerethatározata a laboratóriumi tevékenységet végző igazságügyi szakértők akkreditálásáról, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2009. december 9.

³⁰ Grósz: *i. m.* 30.

³¹ Uo.

³² Tervezet – A Tanács következtetései az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzeléséről, és azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről, 17537/11, Brüsszel, 2011. november 1.

³³ Grósz: *i. m.* 32.

testületnek ugyanis kizárólagos hatáskörrel kell rendelkeznie annak megvizsgálására, hogy egy adott laboratórium teljesíti-e a harmonizált szabványokban meghatározott követelményeket. Az akkreditáció folyamata pedig hozzájárul az alkalmazott alapvető analitikai módszerek érvényességébe vetett kölcsönös bizalom megteremtéséhez. Ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy az akkreditálás „nem egyszeri, hanem az önellenőrzést és a rendszeres felülvizsgálatot is magában foglaló, folyamatos fejlesztési folyamat”,³⁴ amely nem azt írja elő, hogy mely módszert kell alkalmazni, csupán azt, hogy az alkalmazott módszernek meg kell felelnie az adott célra. Összességében megállapítható, hogy „az akkreditációnak egyenértékűséget szavatoló, garancia szerepe van a nyomozó és igazságügyi hatóságok irányába, de semmiképp nem korlátozhatja a szabad bizonyítás esszenciáját jelentő, a jogalkalmazó által kifejtett értékelő tevékenységet.”³⁵

A hágai ütemtervet felváltó Stockholmi Programot, a Tanács 2009. december 10-11-i ülésén fogadta el. A Stockholmi Program meghatározza az Európai Unió által a jog érvényesülésén, a szabadságon és a biztonságon alapuló térségre vonatkozóan a 2010 és 2014 közötti időszakra megállapított prioritásokat. Ennek részeként a Tanács – a Hágai Program eredményeire építve – javaslatot tesz egy olyan belső biztonsági stratégia kidolgozására, amely a büntetőügyek terén folytatott rendőri és igazságügyi együttműködés megerősítését célozza. Ennek keretében hangsúlyozza, hogy javítani kell a nemzeti vagy uniós szinten érintett szakemberek közötti kölcsönös bizalmat, emellett bátorítja a tagállamokat, hogy dolgozzanak ki olyan mechanizmusokat, amelyek arra ösztönzik a szakembereket, hogy a határokon átnyúló együttműködéssel kapcsolatos feladatokat vállaljanak, ezáltal elősegítve a határon átnyúló bűnözésre való egységes uniós válaszadást.³⁶ „A stratégiai program elfogadása időben szinte egybeesett a reformszerződés vagy más néven a Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatálybalépésével”,³⁷ amelynek joganyaga „megkönnyíti a Stockholmi Programban vázolt célok elérését mind az uniós intézmények, mind a tagállamok számára.”³⁸

A fentebb tárgyalt kútfőket így kellő megalapozottsággal soroljuk a forenzikus tudomány európaizálódásának kezdő lépései közé, amelynek legújabb kori csomópontjaként szükséges vizsgálnunk a 2011. december 13-14-én Brüsszelben hozott tanácsi határozatot az EFSA20 elképzelésről.

2.2. Az elképzelés célja

Az EFSA20 elképzelés célja, hogy előremozdítsa az Európai Unióban működő rendőri és igazságügyi hatóságok közötti együttműködést az alábbi területeken:

- a forenzikus tudománnyal foglalkozó intézetek és laboratóriumok akkreditációja;
- az igazságügyi szakértők képzettségére vonatkozó minimumkövetelmények betartása;
- közös kézikönyvek kidolgozása a bevált gyakorlatról, és azok alkalmazása a forenzikus laboratóriumok és intézetek mindennapi munkája során;
- szaktudást felmérő tesztek és együttműködést fejlesztő gyakorlatok végzése a nemzetközi szintű forenzikus tevékenységek kapcsán;
- minőségi minimumkövetelmények alkalmazása a bűncselekmények helyszínén végzett nyomozások, valamint a bizonyítékoknak a bűncselekmény helyszínétől a tárgyalóteremig tartó kezelése kapcsán;

³⁴ Grósz: *i. m.* 32.

³⁵ Uo. 32.

³⁶ A Stockholmi Program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2010. május 4.

³⁷ Fazekas: *i. m.* 41.

³⁸ Uo.

- a bűnüldözés keretében végzett forenzikus tevékenységek egyenértékűségének elismerése annak elkerülése érdekében, hogy a technikai és minőségbeli különbségek okán semmisnek nyilvánított bizonyítékok miatt ugyanazt a feladatot többször is el kelljen végezni, illetve hogy jelentősen csökkenjen a határokon átnyúló komponenssel rendelkező bűncselekmények feldolgozási ideje;
- az optimális közös módszerek megkeresése a forenzikus adatbázisok létrehozásával, frissítésével és használatával kapcsolatban;
- a forenzikus tudomány legújabb eredményeinek felhasználása a terrorizmus, a szervezett bűnözés és az egyéb bűnözői tevékenységek elleni küzdelemben;
- forenzikus ismeretterjesztés, különösen a bűnüldözési és igazságszolgáltatási személyzet megfelelő oktatása és képzése révén;
- kutatási és fejlesztési projektek a forenzikus infrastruktúra továbbfejlesztésének elősegítésére.³⁹

2.3. Az elképzelés megvalósításának alapkérdései

„A Tanács által megfogalmazott közös európai standardok megalkotása a bizonyítás elméleti alapkérdéseinek újragondolását követelik meg.”⁴⁰ A vizsgálat során, így szem előtt kell tartani a következőekben megállapított kérdésköröket:

- az európai forenzikus tudományos térség kialakításának követelményrendszere
- milyen előnyöket nyújt a nyomozás során, vagy a büntetőjogi felelősség megállapításánál;
- mennyiben érinti a tagállamok szuverenitását és az EUROJUST kapcsán ismert kölcsönös elismerés elvét;
- mely tárgykörökben teszi lehetővé a tagállamok speciális igényeinek érvényesítését;
- hogyan tudja harmonizálni a szakértői vizsgálatok szabályait, és milyen eljárási garanciákat képes adni e téren;
- miként képes betagozódni az egyes tagállamok jogi kultúrájába, illetve jogpolitikájába;
- mennyiben gátolja a jogalkotót a jogállami garanciák érvényesítésének a biztosításában;
- hogyan osztja az eljárási jogsegély keretében beszerzett jogellenes bizonyítékok sorsát?⁴¹

A felvetődő kérdéskörök tekintetében két alapfeltétel megvalósulásának van kiemelkedő jelentősége: az eljárási garanciák, valamint a minőségbiztosítás megteremtésének. A büntető eljárásjog keretében ugyanis gyakorta találkozunk garanciális elemekkel, de az egyes bizonyítási eljárásoknak és cselekményeknek a minőségbiztosítása még idegennek hat a jogi környezetben. Tudniillik a minőségbiztosítás fogalmát *„a büntető eljárásjog terejében nehezen tudjuk elhelyezni, felszínre kerülése nem mondható magától értetődőnek, annak ellenére, hogy tudjuk a büntetőeljárás valamennyi fázisában biztosítani kell az eljárási cselekmények szakszerűségét és jogszerűségét.”⁴²* Ugyanis egy adott tagállamban lévő *„különböző bizonyítékok beszerzéséhez akár egyszerre több instrumentumot kell használni;*

³⁹ Tervezet – A Tanács következtetései az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzeléséről, és azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről, 17537/11, Brüsszel, 2011. november 1.

⁴⁰ Kovács: *i. m.* 336.

⁴¹ Uo. 337.

⁴² Uo.

*másrészről gondot okozhat kiválasztani, a legmegfelelőbb eszközt az elérendő célhoz.*⁴³ A minőségbiztosítás és a minőség-ellenőrzés jelenléte azonban megteremtheti a szemlével szemben támasztott uniós vízió követelményrendszerének érvényesülését, hiszen a – természettudományos alapokon nyugvó – szemle egyes elemei nem mutatnak érdemi különbözőséget a tagállamok körében. Ez utóbbi ismérv pedig elősegítheti a szemle során rögzítettek bizonyítékkénti felhasználhatóságát a nemzetközi együttműködés körében.⁴⁴

A bűnügyi helyszínelő szervezetek tevékenységének akkreditációja azonban számos nehézséget rejt magában. A helyszíni szemlét végző egységek közötti humán és technikai különbségek ugyanis nemzeti, európai és nemzetközi szinten is realizálhatók. Emellett sokkal meghatározóbb akadályt képeznek az egyes jogrendszerek – és ezen belül az egyes büntetőeljárás rendszerek – közti különbségek. Európai szinten elég csupán az angolszász és a kontinentális jog különbözőségére utalni. E differenciáltság kiindulópontját képezi, hogy az egyes eljárási cselekményeket az állami büntetőhatalom más-más szereplői végzik, ezáltal „*a jogszabályi hierarchiában teljesen eltérő helyet foglalnak el a helyszíni tevékenységek fő- és részletszabályai.*”⁴⁵ Eltérés adódhat továbbá a bizonyítási rendszerek és a bizonyítékok jogellenességét meghatározó joganyag különbözőségéből is.

Az európai büntetőeljárás rendszerek – ezen eltérő tradíciókon és elveken nyugvó – heterogén jellege, így rendkívül megnehezíti a Tanács által megfogalmazott célkitűzések megvalósítását, ezért az legelőször a forenzikus szakértői tevékenység szűkebb körében jelenthet realitást. Nincs kétségünk afelől, hogy az Európai Unió több szempontból is rendelkezik hatáskörrel a tagállamok büntető normáinak standardizálása felett, ennek ellenére napjainkban kevésbé tartjuk valószerűnek, hogy „*szupranacionális büntető-, vagy ezen belül büntetőeljárás szabályok szülessenek, azonban az európai forenzikus térség kialakítására vonatkozó tervek és akcióprogramok nem elképzelhetetlen lehetőségként vetítik előre, hogy ilyen irányú kötelezettség előírására mégis sor kerülhet a közeljövőben.*”⁴⁶

3. Az Igazságügyi Intézetek Európai Hálózata

A Tanács elképzelésének előremozdításában fontos platformként szolgál az 1995-ben – a holland Rijswijk városában – alapított Igazságügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózata (a továbbiakban: ENFSI). Tudniillik az ENFSI-re úgy tekintenek ma világszerte, mint az európai forenzikus tudományos közösség kiemelkedő hangjára,⁴⁷ amelynek célja, hogy biztosítsa e tudományterületen szerzett ismeretek hatékony átadását, a minőségi minimumkövetelmények kidolgozását, a nemzetközi együttműködés elősegítését és a forenzikus közösség rendszerszintű igényeinek azonosítását.⁴⁸ Így témánk szempontjából indokolt megismerkednünk az ENFSI szervezeti struktúrájával, annak cselekvési tervével és a taggá válás feltételeivel.

E hálózat élén az 5 fős Igazgatótanács (*Board*) áll, amely vezető szerepet tölt be az ENFSI politikájának meghatározásában, és amelynek tagjait az ENFSI tagintézeteinek vezető

⁴³ Törő Andrea: Jogösszehasonlító keresztmetszet – A büntető eljárás során felhasználható bizonyítékok átadásának hazai, nemzetközi és EU-jogi szabályai, in: P. Szabó Béla-Szemesi Sándor (szerk.): *Profectus in litteris III.*, Lícium-Art Kft., Debrecen, 2011. 325.

⁴⁴ Kovács: *i. m.* 338.

⁴⁵ Uo. 340.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ *ENFSI Brochure 2010*, http://www.enfsi.eu/sites/default/files/documents/external_publications/enfsi-brochure_2010.pdf (2015. február 27.).

⁴⁸ Tervezet – A Tanács következtetése az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzelésről, és azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről, 17537/11, Brüsszel, 2011. november 1.

tisztségviselői 3 évre választanak (az elnök mandátuma 4 évre szól). Az Igazgatótanácsot feladatainak ellátásában a jelenleg Lengyelországban⁴⁹ székelő Titkárság (Secretariat) segíti, amely összehangolja az ENFSI Állandó Bizottságainak (*Standing Committees*) tevékenységét. Állandó Bizottságok: a Minőségi és Hatásköri Bizottság (*Quality and Competence Committee*), és a Kutatási és Fejlesztési Bizottság (*Research and Development Committee*). E testületek olyan feladatkörök ellátására specializálódtak, mint az ENFSI tagintézmények laboratóriumainak – nemzetközi szabványnak megfelelő – akkreditációjára, illetve a megszerzett tudásanyag érdekképviselői csoportoknak – így kutatóknak, nyomozóknak, jogászoknak – történő átadására. Az ENFSI ezen túlmenően 17 Szakértői Munkacsoporttal (*Expert Working Groups*) és számos Projekt Csoporttal (*Project Groups*) gazdagítja a forenzikus ismeretek tudásanyagát,⁵⁰ amelyet az éves taggyűléseken túlmenően szakértői és nyílt tudományos találkozókön prezentál.⁵¹ Itt – a forenzikus gyakorlat és a tudományos kutatómunka közti közvetítői szerepe végett – megemlítendő a Forenzikus Tudományok Európai Akadémiája elnevezésű konferenciasorozat (*European Academy of Forensic Science Conference*), amely kutatási stratégiával segíti a kritikus területek tudományos megalapozottságát.⁵²

Az ENFSI politikájának irányvonalait elsősorban annak cselekvési terveiben találjuk. E dokumentumokban ugyanis az ENFSI Igazgatótanácsa meghatározott periódusokra szóló célkitűzéseket fogalmaz meg. Így a 2013-ban közzétett cselekvési tervében már az ENFSI hosszú távú fókuszpontjaként szerepel az EFSA20 elképzelés előremozdítása, amelynek főbb csomópontjai a következők:

- a forenzikus módszerek tudományos megalapozottságának megerősítése kutatások és fejlesztések révén;
- a minőségbiztosítás előremozdítása a forenzikus eljárások során, és a forenzikus laboratóriumok akkreditációjának megvalósítása;
- a forenzikus érdekcsoportokat ösztönző oktatásnak és képzésnek a kivitelezése;
- a további szükséges lépések megtétele egy európai forenzikus tudományos térség kialakítása érdekében, így különösen az EFSA20 elképzelés cselekvési tervének a kidolgozásában.⁵³

A forenzikus tudomány európaizálódásában ugyanakkor fontos szerepet tölt be az ENFSI tagintézményeinek szakértői állománya is. ENFSI tagintézeté kizárólag az európai országokból származó, a forenzikus szakértelem széles körét átölelő, az ISO17025 nemzetközi szabványnak megfelelően akkreditált, saját országában hitelt érdemlő státusszal rendelkező, legalább 25 aktív igazságügyi szakértőt foglalkoztató forenzikus laboratórium válhat.⁵⁴ Az ENFSI tagállományát jelenleg – 36 országból eredően – 63 forenzikus intézmény alkotja, amelyek közül hazánkat 2000 óta a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet képviseli.

⁴⁹ Ld.: *Central Forensic Laboratory of the Police*. <http://www.enfsi.eu/about-enfsi/structure/secretariat> (2015. február 27.).

⁵⁰ *European Network of Forensic Science Institutes: Annual Report 2013*. http://www.enfsi.eu/sites/default/files/documents/reports_and_plans/enfsi_raport_2013.pdf (2015. február 27.).

⁵¹ *ENFSI Brochure 2010*, http://www.enfsi.eu/sites/default/files/documents/external_publications/enfsi-brochure_2010.pdf (2015. február 27.).

⁵² Kármán: *i. m.* 79.

⁵³ *European Network of Forensic Science Institutes: Board Action Plan, 2013*. http://www.enfsi.eu/sites/default/files/documents/reports_and_plans/enfsi_board_action_plan_2013-2014.pdf (2015. február 27.).

⁵⁴ *ENFSI Brochure 2010*. http://www.enfsi.eu/sites/default/files/documents/external_publications/enfsi-brochure_2010.pdf (2015. február 27.).

Összegzés

A leírtakat összegezve megállapíthatjuk, hogy a forenzikus tudomány jelentős mértékben hozzájárulhat a bűnüldözés hatékonyabbá és eredményesebbé tételéhez, a bűnmegelőzéshez és a bűnözés elleni küzdelemhez, többek között azáltal, hogy bővítheti a tagállamok bűnüldöző hatóságai közötti szorosabb együttműködés lehetőségét, tiszteletben tartva mindemellett az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok és a jogállamiság alapelveit és szabályait.⁵⁵ Így e tudományterület európai egységbe való koordinálása, megerősítése az utóbbi évek reális célkitűzésekként jelent meg a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló európai térségben. Tudniillik a bizonyítékok kölcsönös elismeréséhez az egységes szakmai minimumfeltételek alkalmazásán keresztül vezet az út.⁵⁶ Az Európai Unió Tanácsa mindezt felismerve – hivatkozott határozatában – rögzítette következtetéseit többek között egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról, amelyre a forenzikus tudomány európaizálódásának legújabb kori állomásaként tekintünk. Az EFSA20 elképzelés célkitűzéseinek azonban gátat szab az – eltérő tradíciókon és elveken nyugvó – európai büntetőeljárás rendszerek heterogén jellege. Következésképp a harmonizációs folyamat megvalósítása legelőször a forenzikus szakértői tevékenységek szűkebb körében – így a szakértői vizsgálatok technikai kivitelezésének, instrumentumainak, illetve a szemle során biztosított tárgyi bizonyítási eszközök vizsgálatára vonatkozó szakmai szabályok szintjén – jelenthet realitást.⁵⁷

⁵⁵ Tervezet – A Tanács következtetései az „Európai Forenzikus Tudomány 2020” elképzeléséről, és azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről, 17537/11, Brüsszel, 2011. november 1.

⁵⁶ Kovács Gábor – Nogel Mónika: The Accreditation of Forensic Laboratories as Component of Realizing the European Forensic Science 2020 Concept. *European Police Science and Research Bulletin*, 2014 Summer, Issue 10, 26.

⁵⁷ Kovács: *i. m.* 341.